

Мегеш Наталія Олександрівна,

ORCID ID: 0000-0003-3151-8489

асистент кафедри прикладної лінгвістики,

аспірант кафедри загальної педагогіки

та педагогіки вищої школи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE SPECIALISTS OF APPLIED LINGUISTICS: KEY RESEARCH CONCEPTS

Стаття присвячена проблемі формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики. Розкрито сутність таких основних понять дослідження: «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності», «прикладна лінгвістика». Зазначено, що формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики є особливо актуальним, оскільки прикладна лінгвістика використовує сучасні засоби та технології комунікації, та має на меті вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців.

Визначено, що комунікація й комунікативна компетентність є невід'ємними складниками особистого й професійного розвитку сучасних фахівців, у тому числі майбутніх фахівців прикладної лінгвістики, що ефективно впливають на вдосконалення їхніх знань, умінь та навичок впродовж життя. Проаналізовано наукові розробки й публікації, на основі яких виявлено, що нині відсутні наукові дослідження, що містять єдині визначення, пов'язані з поняттями «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності», тому ці проблеми потребують подальшого висвітлення.

Виявлено, що більшість науковців визначають поняття «прикладна лінгвістика» як спеціальність, спрямовану на розв'язання практичних завдань насамперед у галузі мовознавства, перекладознавства й комп'ютерних технологій. У ході дослідження встановлено, що в зарубіжному науковому дискурсі прикладна лінгвістика концентрується на проблемах мовної освіти, тоді як у вітчизняній освітній системі – на проблеми комп'ютерної лінгвістики, що потребує подальшого вивчення, в тому числі з метою підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців прикладної лінгвістики на ринку праці.

Ключові слова: комунікативна компетентність, формування компетентності, фахівці, прикладна лінгвістика, компетентнісний підхід.

The article is devoted to the problem of formation of communicative competence in future specialists of applied linguistics. The essence of the following key research concepts is covered: communicative competence, formation of communicative competence, applied linguistics. It is pointed out that the formation of communicative competence in future specialists of applied linguistics is particularly relevant, as applied linguistics uses modern communication tools and technologies, and aims to improve foreign language communicative competence in future specialists.

It is stated that communication and communicative competence are integral components of the personal and professional development of modern specialists, including future specialists in applied linguistics, which effectively influence the improvement of their knowledge, skills and abilities throughout life.

Scientific studies and publications are analysed, based on which it is found that currently there is no scientific research containing single definitions related to the concepts of “communicative competence” and “formation of communicative competence”, thus these issues require further coverage.

It is found that the majority of scientists define the concept of “applied linguistics” as a specialty aimed at solving practical problems mainly in the field of linguistics, translation studies and computer technologies. In the course of research, it is established that in the foreign scientific discourse the applied linguistics concentrates on the problems of language education, while in the domestic educational system – on the problems of computer linguistics, which requires further research, including for the purpose of increasing the competitiveness of future specialists in applied linguistics in the labour market.

Key words: communicative competence, competence formation, specialists, applied linguistics, competence approach.

Постановка проблеми. На нашу думку, дослідження проблеми формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики є особливо актуальним, оскільки «прикладна лінгвістика як міждисциплінарна наука, що використовує сучасні засоби та технології комунікації, має на меті вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців» [7, с. 37].

Зауважимо, що комунікація й комунікативна компетентність є невід'ємними складниками особистого й професійного розвитку сучасних фахівців, у тому числі майбутніх фахівців прикладної лінгвістики, що ефективно впливають на вдосконалення їхніх знань, умінь та навичок впродовж життя.

Так, у Законі України «Про освіту» зазначено, що держава створює умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що проблемі формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців приділяється значна увага. Так, нами встановлено, що засади формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців, у тому числі і фахівців прикладної лінгвістики, досліджували Я. Андрейко, Д. Білай, Л. Гавриляк, І. Гайдай, Н. Глушаниця, І. Гуменна, Н. Зуенко, С. Кипиченко, І. Ковальчук, О. Корніяк, І. Кухта, М. Леврінц, Л. Лозинська, Н. Маковецька, Н. Мартиненко, А. Молчанова, А. Монашненко, Л. Нагірний, Н. Науменко, О. Павленко, Л. Руденко, І. Свириденко, І. Ставицька, Н. Стеценко, І. Чеботарьова, Н. Шварп та інші.

Зокрема, на думку авторів, «більшість дослідників визначають комунікативну компетентність через сукупність знань, умінь і навичок, а також розглядають її як здатність особистості здійснювати спілкування як складну багатокomпонентну мовленнєву діяльність, на характер якої впливають різноманітні чинники» [4, с. 5].

Постановка завдання. Зважаючи на вищезазначене, метою статті є здійснення аналізу й дослідження основних понять у сфері формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики.

При цьому, незважаючи на значну кількість досліджень у галузі формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців, у наявних

наукових джерелах висвітлюються окремі характеристики основних понять дослідження. Тому ця проблема потребує подальшого вивчення та всебічного аналізу як у вітчизняному, так і зарубіжному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. На думку науковців, комунікативна компетентність є однією з найбільш важливих якостей компетентного фахівця, що залучає здатність ефективно виконувати обов'язки у складній системі міжособистісних стосунків [4, с. 4]. Звернемо увагу, що це набуває особливого значення для розвитку іншомовної комунікативної компетентності у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики, особливо у сучасних умовах глобалізації, безпрецедентного розвитку інформаційного простору та інформаційно-комунікаційних технологій, безперервної модернізації освітніх процесів, розширення й відкритості міжнародного освітнього простору.

Отже, перед майбутніми фахівцями постають нові проблеми й виклики, вирішенню яких сприяє компетентнісний підхід, головним призначенням якого є формування майбутнього фахівця. Як стверджує автор, «компетентнісний підхід в освіті ширший, ніж підхід з позицій предметних знань, умінь, навичок, і містить у собі широкі гуманістичні, морально-етичні, культурні, естетичні, мотиваційні та інші компоненти, націлені на творчість, дію, ініціативу, виконання, результат» [3, с. 99].

На основі досліджених матеріалів нами виявлено, що в наукових колах існують розбіжності щодо визначення поняття «комунікативна компетентність». Отже, на сьогодні відсутнє єдине визначення цього терміна. Аналізуючи поняття «комунікативна компетентність», О. Павленко зазначає, що «спочатку термін позначав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної діяльності рідною мовою» [10, с. 24]. На думку Л. Гавриляк, «термін «комунікативна компетентність» не є новим у педагогічній літературі, однак однозначна трактовка цього поняття на сьогодні відсутня. Найчастіше комунікативну компетентність розглядають як здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми. До складу комунікативної компетентності включають певну сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне здійснення комунікативного процесу» [2, с. 71].

На додачу до вищезгаданого дослідниця І. Чеботарьова вважає, що «більшість авторів серед ключових компетентностей виділяють саме комунікативну» [13, с. 207].

Зазначимо, що науковці дискутують щодо складу, структури й особливості формування комунікативної компетенції. На думку Л. Нагірного, комунікативна компетенція складається з лінгвістичної, соціолінгвістичної й прагматичної компетенцій. Щодо її структури, автор виокремлює такі складники, як:

- вербально-комунікативна компетенція;
- лінгвістична компетенція;
- вербально-когнітивна компетенція;
- метакомунікативна компетенція [9, с. 104–105].

Дослідниця І. Свириденко виокремлює чотири компоненти-компетенції іншомовної комунікативної компетентності, а саме: граматичну компетенцію, соціолінгвістичну компетенцію, дискурсивну компетенцію, стратегічну компетенцію [12, с. 310].

Отже, нині відсутні наукові дослідження, що містять єдині визначення, пов'язані з поняттями «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності», тому ці проблеми потребують подальшого висвітлення.

Розглянемо термін «прикладна лінгвістика». У ході дослідження виявлено, що більшість науковців визначають це поняття як спеціальність, спрямовану на розв'язання практичних завдань насамперед у галузі мовознавства, перекладознавства й комп'ютерних технологій. Підкреслимо, що особлива увага приділяється розвитку іншомовної компетенції, в процесі якого у майбутніх фахівців прикладної лінгвістики формуються навички та вміння критичного й аналітичного мислення, а також розвивається фахова комунікативна компетенція в міжкультурному середовищі.

Так, Т. Брига визначає це поняття таким чином: «Прикладна лінгвістика – навчальна та наукова спеціальність, що спрямована на розв'язання практичних завдань різних галузей науки й техніки, повсякденного життя людини та суспільства на підставі теоретичного доробку досліджень мови й мовлення» [1, с. 20].

На думку В. Корнієнко, прикладна лінгвістика – «це галузь лінгвістики, орієнтована на практичне застосування здобутків теорії мови в різних сферах людської діяльності, пов'язаних із використанням мови. Прикладна лінгвістика оперує новітніми засобами обробки інформації (комп'ютерами), суто лінгвістичними і математичними методами дослідження» [5].

Слід додати, що у системі вітчизняної освіти спеціалізація 035.10 «Прикладна лінгвістика» є складовою частиною спеціальності 035 «Філологія», яка належить до галузі 03 «Гуманітарні науки» [8, с. 51].

На думку М. Леврінц: «В українській системі вищої освіти галузь прикладної лінгвістики оминає увагою проблеми опанування мови, насамперед орієнтуючись на комп'ютерну лінгвістику як основу спеціалізації, за якою ведеться підготовка прикладних лінгвістів. Подібна практика не відповідає загальноосвітнім тенденціям філологічної освіти та вимагає виваженого перегляду спеціалізацій прикладної лінгвістики, зокрема, у розрізі іншомовної освіти». Досліджуючи зарубіжний та вітчизняний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців прикладної лінгвістики, М. Леврінц виявила, що «в зарубіжному науковому дискурсі прикладна лінгвістика зосереджується на студіюванні проблем мовної освіти, навчання та викладання мов, передусім другої або іноземної, тоді як в Україні – переважно на проблеми комп'ютерної лінгвістики, що й визначає зорієнтованість змісту підготовки відповідних фахівців» [6, с. 8]. З метою подальшого розвитку галузі прикладної лінгвістики автор пропонує об'єднати сферу наукових інтересів і професійної освіти майбутніх фахівців та забезпечити кореляцію між вітчизняною та зарубіжною системами вищої освіти [6, с. 8].

На нашу думку, ця проблема не досить висвітлена в науковому дискурсі, тому потребує подальшого вивчення, в тому числі з метою підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців прикладної лінгвістики на ринку праці.

Висновки. Таким чином, нами визначено поняття «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності», «прикладна лінгвістика». Зазначено, що сьогодні немає єдиного підходу для визначення поняття «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності», причому більшість авторів з-поміж основних компетентностей підкреслюють важливість саме комунікативної компетентності.

Нарешті, на основі проведеного аналізу наукових джерел виявлено, що сьогодні бракує досліджень, пов'язаних з комунікативною компетентністю й формуванням комунікативної компетентності у майбутніх фахівців, у тому числі в галузі прикладної лінгвістики, що потребує подальшого висвітлення.

Шляхи вирішення проблеми вбачаємо у подальшому аналізі та дослідженні вказаних понять, залучаючи досвід і розробки як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, у тому числі з метою підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців прикладної лінгвістики на ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брига Т. Розвиток прикладної лінгвістики як навчальної дисципліни. *Наукові записки*. Випуск 11. Частина 4. Видавництво РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2017. С. 20–23.
2. Гавриляк Л. Комунікативна компетентність як складник професійної підготовки сучасного фахівця. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*. 2019 № 3. С. 70–73.
3. Завалевський Ю.І. Методологічні засади формування конкурентоспроможності вчителя. *Наукові записки кафедри педагогіки* : збірник наукових праць. Харків : Видавничий центр ХНУ, 2014. Вип. 36. С. 86–101. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/issue/view/123/324>
4. Ковальчук І.С., Суховецька С.В., Колодій-Загільська О.А. Базові наукові підходи формування комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей під час вивчення англійської мови. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2019. 6(18), С. 3–8. URL: <https://rsglobal.pl/index.php/ijitss/article/view/921/903>.
5. Корнієнко В.В. Розвиток прикладної лінгвістики у контексті інтеграції наукових галузей. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2011. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadsps_2011_5_10.
6. Леврінц М.І. Прикладна лінгвістика як спеціалізація у підготовці фахівців з іншомовної освіти. *Іноземні мови*. 2021. № 1. С. 3–9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2021_1_2.
7. Мегеш Н.О. Використання засобів іншомовної комунікації у навчанні філологів прикладної лінгвістики. *Сучасна наука: проблеми та перспективи (частина І)* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 12–13 січня 2022 року. Київ : МЦНІД, 2022. С. 37–38.
8. Мегеш Н.О. Нормативно-законодавчі основи формування професійної компетентності у майбутніх філологів прикладної лінгвістики. *Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій*. Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 48, том 2, С. 49–54. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/48/part_2/9.pdf.
9. Нагірний Л.Я. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. *Науковий журнал Чернівецького університету: актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. Вип. 4. С. 101–111. URL: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Liubomyr_Nahirnyi.pdf.
10. Павленко О. Сутність, структура та зміст іншомовної комунікативної компетенції. *Педагогічні науки* : науковий журнал. Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. 2021. Вип. 77. С. 23–27. URL: <http://pednauki.rpnu.edu.ua/article/view/239277/237721>.
11. Про освіту : Закон України від 21.11.2021 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
12. Свириденко І.М. Особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 58. С. 309–311. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_118.
13. Чеботарьова І.О. Комунікативна компетентність: теоретичний аспект. *Наукові записки кафедри педагогіки* : збірник наукових праць. Харків : Видавничий центр ХНУ, 2014. Вип. 36. С. 205–215.